

Nr 162.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; given Stockholms slott den 13 mars 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF ADOLF.

K. G. Westman.

F ö r s l a g
till
L a g
angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om
expropriation.

Härigenom förordnas, att 1 § 8 samt 102—105 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation ävensom rubriken före 102—105 §§ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt eller till byggnad för gudstjänst eller annan andaktsövning;

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark för samlingslokaler.

102 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område marken är belägen, eller aktiebolag, förening eller stiftelse, som kan antagas komma att för framtiden fullfölja ändamålet på ett ur allmän synpunkt gagneligt sätt.

103 §.

Expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 avses, må ej beviljas aktiebolag, förening eller stiftelse utan så är att inom orten särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark eller ock sökanden äger på området uppförd byggnad av större värde och dess bibehållande i framtiden finnes lämpligt med hänsyn till förhållandena på platsen.

Aktiebolag, förening eller stiftelse må ej heller erhålla expropriationsrätt, med mindre i bolagsordningen, föreningens stadgar eller de för stiftelsen gällande föreskrifterna intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget, föreningen eller stiftelsen; och må bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser eller för stiftelsen gällande föreskrifter härom ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget, föreningen eller stiftelsen är ägare av fastig-

het, som genom expropriationen förvärvats. Konungens befallningshavande äge tillse, att dylika bestämmelser eller föreskrifter, vilka ej må ändras utan Konungens medgivande, varda efterlevda.

104 §.

Sökes för ändamål, som i 1 § 8 sägs, rätt till expropriation av mark, som sökanden innehar med nyttjanderätt och varå honom tillhörig byggnad finnes uppförd, äger Konungen förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas att avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Bifalles ansökningen, äger sökanden, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta i avvaktan att expropriationen fullbordas eller, om expropriationsrätten upphör eller förverkas, till den fardag, som infaller näst därefter.

Därest på grund av vad i första stycket stadgas sökanden sitter kvar utöver den dag, då nyttjanderätten eljest skolat upphöra, njute jordägaren skälig ersättning som, där överenskommelse ej träffas, bestämmes av domstol. Kommer expropriation ej till stånd och är sökandens rätt att bortföra byggnaden eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, varde tiden för bortförandet räknad från den dag, då marken skall avträdas.

Exproprieras det med ansökningen avsedda området, må vid uppskattning av dess värde hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

105 §.

Har fastighet, som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtit å annan ägare eller använts i strid mot bestämmelse, som avses i 5 § tredje stycket, eller har sådan av aktiebolag, förening eller stiftelse exproprierad fastighet i avsevärd mån använts för annat ändamål än i bolagsordningen, stadgarna eller de för stiftelsen gällande föreskrifterna angivits, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum enligt vad i 68—70 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1943.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, fråga om *ändrade bestämmelser angående expropriation av mark för samlingslokaler*.

Föredraganden anför:

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndiganden den 19 november 1937 och den 13 april 1939 tillkallade chefen för socialdepartementet den 3 december 1937 och den 13 april 1939 sakkunniga¹ för utredning rörande behovet av allmänna samlingslokaler. De sakkunniga ha i ett den 8 november 1939 avgivet betänkande (Statens offentl. utredn. 1939: 30) framlagt, bland annat, förslag om vissa ändringar i lagen om expropriation. Ärendet har i denna del av chefen för socialdepartementet överlämnats till justitiedepartementet.

Gällande rätt.

Enligt 1 § 8 i nämnda lag må expropriation äga rum för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt.

Beträffande Konungens prövning stadgas i 5 § om expropriationsärenden i allmänhet, att Konungen bestämmer vilket område expropriationen må omfatta. Finnes mer än ett område vara tjänligt för det avsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskäligen kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan. Prövas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga fastighetens användande för det avsedda ändamålet, äger Konungen enligt 5 § tredje stycket meddela sådana bestämmelser; tillkommande det Konungens befallningshavande att hålla hand över meddelade bestämmelsers efterlevnad.

¹ De sakkunniga voro ledamoten av riksdagens andra kammare kyrkoherden H. Hallén, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare redaktören E. Andersson i Bollnäs, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren G. E. Andersson i Södergård, ledamoten av riksdagens andra kammare aktuarien A. V. Wallentheim, hovrättsrådet E. Eckerberg och sekreteraren i Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund F. Thunborg.

Har exproprierad fastighet ej kommit till användning för det avsedda ändamålet eller har dess användande för ändamålet upphört och är nämnda ändamål såvitt angår dylik fastighet att anse såsom övergivet, eller användes fastigheten i väsentlig omfattning för annat ändamål än det avsedda, må fastigheten enligt 68 § lösas, därest talan om dess avträdande instämmer inom tjugo år från det expropriationen fullbordats. Lösningrätt tillkommer, när hel fastighet exproprierats, den, som närmast före expropriationen var fastighetens ägare, eller hans rättsinnehavare och, om en del av en fastighet exproprierats, ägaren av den återstående delen.

I fråga om expropriation av mark till uppförande av byggnader för överläggningar och föredrag meddelas härutöver vissa särskilda bestämmelser i 102—105 §§. Enligt 102 § må rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag eller registrerad förening. Sökes expropriationsrätt av annan förening än ekonomisk förening och finner Konungen ansökningen förtjäna avseende, äger Konungen förordna, att vad i lagen om ekonomiska föreningar är stadgat skall äga tillämpning i fråga om föreningen, och skall därefter med prövning av ansökningen anstå under skälig tid i avbidan på föreningens registrering. Härjämte stadgas i 103 §, att expropriationsrätt ej må beviljas aktiebolag eller förening, utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller föreningen; och må bolagsordningens eller stadgarnas bestämmelser härom ej ändras utan Konungens medgivande, så länge bolaget eller föreningen är ägare av fastighet, som genom expropriationen förvärvats. Konungens befallningshavande äger tillse, att dylika bestämmelser, vilka ej må ändras utan Konungens medgivande, efterlevas. Enligt 104 § må expropriationsrätt för ändamålet beviljas endast i fråga om obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare. I 105 § stadgas slutligen, att om fastigheten överlåtits å annan ägare eller använts i strid mot bestämmelse som avses i 5 § tredje stycket, eller om av aktiebolag eller förening exproprierad fastighet i avsevärd mån använts för annat ändamål än i bolagsordningen eller stadgarna angivits, lösningrätt enligt 68—70 §§ skall äga rum, även om fall som avses i 68 § ej är för handen.

De sakkunnigas förslag.

De sakkunniga ha verkställt utredning angående befintliga samlingslokaler i riket och därvid funnit, att ett avsevärt antal lokaler stå på ofri grund. Av 6,462 samlingslokaler, om vilka uppgift lämnats till de sakkunniga, äro enligt lämnade upplysningar 898 belägna å ofri grund. Av dessa äro flertalet belägna på landsbygden. Det allmänna äger 368 av nämnda 898 lokaler. I flertalet av dessa fall synes det vara fråga om kommunal lokal, som uppförts på ecklesiastisk jord. Av de 530 lokaler, som uppgivits tillhöra enskild ägare; ha 214 rubricerats som ordenshus, 80 som folkets hus och 67 som bygde-

gårdar. Anledningen till att lokalens ägare ej förvärvat tomtmarken har i 171 fall uppgivits vara att marken ej varit till salu. I 63 fall har tomtmarken ej kunnat förvärvas på grund av brist på tillgångar och i 75 fall har uppgivits, att ingen önskan om markförvärv finnes.

Beträffande missionshusen, vilka ej inräknats i nyssnämnda antal samlingslokaler, har uppgivits att av 4,870 missionshus å landsbygden 415 stå å ofri grund.

Vissa föreningar som sakna egen lokal ha uppgivit att det är omöjligt att förvärva tomtmark för uppförande av samlingslokal.

I betänkandet framhålles, att vid behandlingen av de lagförslag, vilka så småningom ledde till antagandet av vår nu gällande expropriationslag, meningarna skuro sig särskilt starkt i frågan om expropriation av mark till samlingslokaler. De bestämmelser härom, vilka inflöto i lagen, bure genom sin restriktiva karaktär tydliga spår av det motstånd som mötte tanken att medgiva expropriation till förmån för det enskilda föreningslivet samt ideella och sociala ändamål överhuvud taget. Lagen öppnade visserligen möjlighet till att annan än kronan tillhörig fastighet genom expropriation toges i anspråk. Bärare av expropriationsrätt kunde emellertid i ifrågavarande fall endast vara — förutom kommun eller municipalsamhälle — aktiebolag eller registrerad förening, och en sådan juridisk person vore efter expropriationen underkastad särskild statlig kontroll ävensom skärpta bestämmelser rörande lösningsrätt för den tidigare markägaren. Expropriationsrätt för ändamålet kunde slutligen beviljas endast i fråga om »obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare».

Till belysning av frågan, hur bestämmelserna verkat, ha de sakkunniga undersökt, i vilken utsträckning och med vilket resultat ansökningar gjorts om rätt till expropriation för det i 1 § 8 expropriationslagen omförmälda ändamålet. Därvid har befunnits, att allenast fyra dylika ansökningar avgjorts av Kungl. Maj:t samt att allenast en av dessa ansökningar vunnit bifall. De sakkunniga ha med anledning härav uttalat, att orsaken till bestämmelsernas ringa tillämpning ingalunda syntes vara, att det enskilda föreningslivet kunnat på frivillighetens väg i önskvärd utsträckning förvärva mark för sitt lokalbehov. Att icke mindre än 530 i enskild ägo befintliga samlingslokaler för profana ändamål samt 415 missionshus stode på ofri grund syntes tydligt utvisa, att föreningslivet fortfarande hade att kämpa mot ofta oöverbanneliga svårigheter då det gällde att på ett betryggande sätt tillgodose sitt lokalbehov. För de ideella rörelserna av olika slag, som hade sin verksamhet förlagd till dessa lokaler, måste det mången gång vara förenat med betydande olägenheter att vara eller kunna bliva i ena eller andra hänseendet beroende av markägaren, och i dessa fall kunde den omständigheten att lokalägaren icke jämväl vore ägare till marken knappast tyda på annat än att denna ej kunnat förvärvas, vare sig genom köp på rimliga villkor eller genom expropriation. En dylik förmodan vunne också bekräftelse genom de uppgifter som lämnats

rörande anledningen till att vederbörande lokalägare icke förvärvat tomtmarken. Ehuru närmare upplysningar därom icke förelåge, hade vidare säkerligen förekommit fall, där planerade byggen för samlingslokaler icke kommit till stånd, enär lämplig mark ej stått att på skäligen villkor erhålla vare sig genom köp eller nyttjanderättsavtal samt förutsättningar för ett expropriationsförfarande icke heller varit för handen.

De sakkunniga ha framhållit, att förefintligheten av ett fritt och rikt förgrenat föreningsliv och kulturellt liv överhuvud taget måste anses som en av grundvalarna för ett demokratiskt samhälle. I den mån yttre hinder stode i vägen för en dylik samhällsgagnande och för medborgarnas trivsel betydelsefull verksamhets ändamålsenliga bedrivande borde dessa hinder såvitt möjligt och under hänsynstagande till andra berättigade intressen undanröjas. Vår gällande expropriationslag kunde visserligen sägas i någon mån ge uttryck åt den nu uttalade uppfattningen, då den bland expropriationsändamålen även upptog förvärv av mark till samlingslokaler. Lagens bestämmelser härutinnan vore emellertid så restriktivt hållna, att nämnda expropriationsändamål med fog kunde sägas vara placerat i lägre klass än de övriga. En dylik deklassering syntes icke överensstämmande med numera gängse betraktelsesätt i vårt land.

Sedan de sakkunniga erinrat om lagstiftningen angående inlösen av område som upplåtits under nyttjanderätt, ha de uttalat, att det syntes rätt och billigt att även för ägaren av en samlingslokal å ofri grund möjlighet öppnas att inlösa den av honom nyttjade marken. Av såväl systematiska som andra skäl borde dock bestämmelser härom icke införas i ensittarlagen utan sammanföras med expropriationslagens stadganden angående expropriation av mark till uppförande av samlingslokaler. Detta tillägg borde emellertid ske med beaktande av de stadganden som i ensittarlagen meddelats rörande av denna lag reglerade förhållanden.

Med anledning av det anförda ha de sakkunniga uppgjort förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*, vilket förslag torde få fogas såsom bilaga till detta protokoll (*Bilaga A*).

Angående den närmare utformningen av förslaget framhålla de sakkunniga, att enligt den nuvarande lydelsen av 1 § 8 expropriation må ifrågakomma endast för erhållande av mark till *uppförande* av samlingslokal. Sammanställt med bestämmelsen i 104 §, att marken ifråga skall vara obebyggd, syntes stadgandet i 1 § 8 näppeligen kunna givas sådan innebörd, att det medgäve ägaren av en samlingslokal å ofri grund möjlighet att genom expropriation förvärva marken. En motsatt uppfattning vunne dock i någon mån stöd av lagens förarbeten. Bestämmelsen i 104 § om att marken skulle vara obebyggd infördes nämligen på förslag av 1917 års lagutskott, vilket som motivering härtill framhöll, att för här ifrågavarande ändamål ej borde medgivas expropriation av mark, som redan förut vore bebyggd av *ägaren* för något hans ändamål. För att emellertid på denna punkt skingra all tvekan ville de sakkunniga nu föreslå, att orden »uppförande av» måtte utgå ur lagtexten. I

detta sammanhang erinra de sakkunniga om att förslaget icke innefattade ändringar i de för expropriation gällande allmänna bestämmelserna.

Beträffande 102 § framhålla de sakkunniga, att rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, där medgåves endast kommun, municipalsamhälle, aktiebolag eller registrerad förening. Det hade, enligt vad som framginge av lagens förarbeten, ansetts medföra en viss trygghet mot missbruk av expropriationsrätt för berörda ändamål, om sådan rätt endast finge beviljas vissa juridiska personer. Att bland de privata rättssubjekten av denna kategori upptagits aktiebolag och registrerad förening hade motiverats därmed, att en dylik sammanslutnings organisation gäve utsikt till samfällighetens varaktiga bestånd och beredde möjlighet till en viss kontroll å dess verksamhet. Emellertid vore det tänkbart, att av någon donator en stiftelse inrättades med ändamål att förse en ort med samlingslokal. Då en dylik stiftelse kunde antagas bliva, måhända i än högre grad än ett bolag eller en förening, av permanent karaktär, syntes den böra kunna tillerkännas rätt att, om så skulle visa sig erforderligt, genom expropriation förvärva den för förverkligandet av dess ändamål erforderliga marken. De sakkunniga hade också i annat sammanhang föreslagit, att förutom aktiebolag och förening jämväl stiftelse måtte kunna erhålla lån av statsmedel för tillgodoseendet av behovet av samlingslokal. Såsom förutsättning för att en stiftelse skulle kunna tillerkännas sådan rätt, varom nu vore fråga, syntes det lämpligt att stadga, att stiftelsen skulle stå under Konungens befallningshavandes tillsyn i enlighet med bestämmelserna i lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

Härefter uttala de sakkunniga, att anledningen till att bestämmelserna om expropriation av mark till samlingslokaler kommit i tillämpning så ytterst sällan, som fallet varit, säkerligen i huvudsak vore att tillskriva de förutsättningar, vilka i 104 § angivits för erhållande av rätt till sådan expropriation. Även om man, under hänvisning till det förut återgivna uttalandet av 1917 års lagutskott, tolkade det i paragrafen förekommande begreppet »obebbyggd mark» såsom avseende allenast mark, vilken icke vore bebyggd av ägaren för något hans ändamål, så vore denna tolkning till föga båtnad. Endast sällan kunde nämligen marken i fråga antagas uppfylla den i paragrafen jämväl angivna förutsättningen att vara belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visades möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhörde samme eller ett fåtal ägare. Ville man förhjälpa ägarna av lokaler på ofri grund till en mer tryggad besittning, vore det därför nödvändigt att den sist angivna förutsättningen strökes ur lagtexten. Följden härav skulle visserligen bliva att nämnda förutsättning bortföle även då fråga vore om expropriation av mark till uppförande av en ny lokalbyggnad. Ansåge man emellertid, i likhet med de sakkunniga, behovet av allmänna samlingslokaler vara likvärdigt med åtskilliga andra behov, vilka kunde tillgodoses genom expropriation jämväl av mark av annan än den i nu förevarande stadgande angivna karaktären, syntes en dylik följd av den nyss förordade lagänd-

ringen framstå såsom önskvärd. Vad vidare anginge den för rätt till expropriation av mark till uppförande av en ny, för inrymmande av samlingslokaler avsedd byggnad angivna förutsättningen att marken skulle vara obebyggd, saknade även stadgandet härom motsvarighet i de för tillgodoseendet av andra av lagen erkända expropriationsändamål gällande bestämmelserna. Stadgandet i fråga, vilket måste anses ha en jämförelsevis ringa betydelse såsom skydd för den enskilda äganderätten, kunde sålunda, även det, sägas ge uttryck åt den uppfattningen, att av de i 1 § angivna expropriationsändamålen det i punkt 8 upptagna vore av den lägsta valören. En dylik värdering måste anses föråldrad.

Samtliga nuvarande bestämmelser i 104 § skola således enligt de sakkunnigas förslag helt upphävas. Såsom 104 § borde i stället upptagas vissa stadganden, vilka föranleddes därav, att det hädanefter skulle kunna medgivas ägare av samlingslokal å ofri grund rätt att genom expropriation förvärva marken. Härom uttala de sakkunniga:

Icke sällan läser det förhålla sig så, att nyttjanderätten för en dylik lokalägare är till tiden obestämd. Nyttjanderättsavtalet kan då när som helst uppsägas av jordägaren och upphör därmed — jämlikt 2 kap. 57 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom, jämfört med 5 § första stycket och 39 § första stycket samma kap. — att gälla den fardag (14 mars), som inträffar näst efter sex månader från uppsägningen. Nyttjanderättshavaren skall visserligen därvid hembjuda jordägaren att inlösa byggnaden, men vill jordägaren ej lösa, måste nyttjanderättshavaren inom tre månader från avträdesdagen bortföra byggnaden, vid äventyr att den eljest tillfaller jordägaren utan lösen (se 2 kap. 57 § nyttjanderättslagen, jämförd med 18 § samma kap.). I fall en sådan lokalägare, varom nu är fråga, skulle vilja expropriera marken, torde han vara i behov av skydd mot ett illojalt utnyttjande från jordägarens sida av nyss återgivna bestämmelser i nyttjanderättslagen. I sådant syfte upptar nu förevarande lagförslag en mot innehållet i 5 § sista stycket ensittarlagen svarande bestämmelse, enligt vilken, då för ändamål, som i 1 § 8 avses, rätt sökes till expropriation beträffande mark, som sökanden med nyttjanderätt innehar för sådant ändamål, Konungen äger förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Ett dylikt förordnande bör meddelas endast på särskilt yrkande av sökanden och endast om skäl synas tala för, att ansökningen efter vederbörligt remissförfarande kan komma att bifallas. Om ansökningen sedermera bifalles, kommer dock en avsevärd tid att förflyta innan sökanden slutligen kan med äganderätt tillträda marken. Under denna tid bör hans nyttjanderätt ovillkorligen skyddas. Enligt förslaget skall därför, om ansökningen bifalles, sökanden äga, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta till den fardag, som infaller näst efter det expropriationsrätten enligt 5 § sista stycket upphört eller enligt 50 § första stycket förverkats, eller till dess expropriationen enligt 49 § första stycket blivit fullbordad.

För den tid, under vilken sökanden allenast med stöd av de nu föreslagna bestämmelserna kvarsitter å det av honom nyttjade området, bör skälig ersättning utgå till jordägaren. Naturligast kunde synas vara att denna ersättning, i brist på åsämjande mellan parterna, fastställdes i samband med bestämmandet av expropriationsersättningen — — —. Detta låter sig emellertid icke göra. Därest expropriationsrätten enligt 5 § sista stycket upphör, komme nämligen ingen expropriationsersättning att bestämmas, och

i övriga fall vet man icke, då expropriationsersättningen bestämmes, hur lång tid som kommer att förflyta till dess expropriationen blivit fullbordad eller huruvida icke expropriationsrätten kommer att förverkas. På grund härav har i förslaget införts ett stadgande av den innebörden, att ersättning för den tid sökanden allenast på grund av nyss föreslagna bestämmelser kvarsitter skall, i fall överenskommelse ej träffas, bestämmas av rätten. — För de fall, då sökanden sålunda kvarsitter, har i förslaget tillika — efter förebild av 17 § ensittarlagen — stadgats, att därest expropriation ej kommer till stånd samt sökandens rätt att bortföra honom tillhörig byggnad eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag är begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, skall tiden för bortförandet räknas från den dag, då marken skall avträdas.

Bestämmelser i dessa hänseenden ha upptagits såsom 104 § i förslaget. I nära överensstämmelse med motsvarande stadganden i 100 § expropriationslagen samt 8 § fjärde stycket ensittarlagen, jämfört med 1 § sista stycket samma lag, ha bestämmelserna kompletterats med ett stadgande enligt vilket, därest det med ansökningen avsedda området exproprieras, vid uppskattning av områdets värde hänsyn icke må tagas till förbättring vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt. I 105 § har slutligen vidtagits en följdändring.

Yttranden.

Över de sakkunnigas betänkande ha efter remiss avgivits yttranden av byggnadsstyrelsen, statskontoret, lantmäteristyrelsen, egnahemsstyrelsen, överståthållarämbetet och länsstyrelserna, statens byggnadslånebyrå, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, landsorganisationen i Sverige, Sveriges storloges av I. O. G. T. verkställande råd, svenska missionsförbundet, sällskapet svenska baptistmissionen, folkets-husföreningarnas centralorganisation, styrelsen för samverkande bildningsförbunden, ungsvenskarna-högerns ungdomsrörelse, svenska landsbygdens ungdomsförbund, folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, riksförbundet landsbygdens folk och svenska arkitekters riksförbund. Härjämte har ett stort antal yttranden från kommunala myndigheter inkommit.

Förslaget om ändring i expropriationslagen har i allmänhet icke särskilt behandlats i de avgivna yttrandena. I dessa har i regel intagits en välvillig ståndpunkt till betänkandet i dess helhet, ehuru i ett antal yttranden de i betänkandet framlagda förslagen främst med hänsyn till det statsfinansiella läget avstyrkts eller ock förordats, att med deras genomförande borde anstå.

Behovet av ändring i expropriationslagen har särskilt vitsordats i åtskilliga yttranden. Bland annat har *Sveriges storloges av I. O. G. T. verkställande råd* uttalat, att lagförslaget vore synnerligen förtjänt av beaktande. Med bifall därtill skulle i stort sett de olägenheter undanröjas, som vore förenade med nuvarande regler om villkoren för expropriation av mark för ifrågavarande ändamål, och som gjort dessa regler till döda föreskrifter på papperet. Med

hänsyn till den vikt frågan ägde ansåge sig verkställande rådet böra särskilt framhålla, att därest ett uppskov av statsfinansiella skäl i nuvarande läge skulle visa sig oundgängligt beträffande genomförandet av kommitténs förslag i övrigt, några skäl av denna art icke kunde åberopas för ett uppskov med genomförandet av föreslagna ändringar i expropriationslagstiftningen. Dessa ändringsförslag syntes därför böra upptagas till genomförande snarast möjligt. *Folkets-husföreningarnas centralorganisation* har uttalat, att förslaget, även med de restriktiva föreskrifter som fortfarande komme att finnas i lagen, vore av stor betydelse för folkets-husföreningarna och andra sammanslutningar och att förslaget fördenskull borde framläggas utan dröjsmål.

Å andra sidan ha vissa länsstyrelser ansett, att mer eller mindre vittgående inskränkningar borde göras i de föreslagna bestämmelserna om expropriationsrätt för samlingslokaler. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har sålunda uttalat, att den av de sakkunniga verkställda undersökningen angående behovet av vidgad expropriationsrätt icke gäve stöd för påståendet, att behov av lagändring föreläge, mer än i ett avseende, nämligen beträffande sådana fall då marken vore bebyggd med en sökanden tillhörig byggnad. Länsstyrelsen ansåge det visserligen icke uteslutet, att nuvarande lydelse av expropriationslagen 1 § 8, jämförd med 104 §, kunde tillämpas jämväl i nyssnämnda fall. Då tvekan emellertid härom syntes råda, kunde ett förtydligande vara påkallat. För detta fall borde ej heller bibehållas den i 104 § för närvarande införda inskränkningen till sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare. Den mark, varom här vore fråga, vore ju redan individualiserad genom samlingslokalens uppförande och nyssnämnda inskränkning skulle kunna göra expropriationsrätten illusorisk. Annorlunda förhölle det sig beträffande nyanläggning av samlingslokaler. Om kanske tidigare på sina håll funnits avoghet mot föreningsväsendet, kunde det numera, såvitt länsstyrelsen kunde bedöma, med den utbredning till alla samhällsklasser, som föreningsväsendet tagit, knappast förekomma, att någon fastighetsägare skulle neka förvärv på den grund, att han därigenom ville motarbeta föreningsväsendet. Däremot finge det icke förbises, att markägaren kunde äga ett berättigat intresse att själv disponera sin mark för framtiden. För en privatperson kunde det också medföra olägenheter att få ett föreningshus till granne. Det vore att märka att den vidgade expropriationsrätten skulle gälla även samlingslokaler, som icke vore underkastade kontroll, varför markägaren skulle sakna all garanti mot att en störande användning i framtiden skulle förekomma. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* har icke ansett tillräckliga motiv förebragta för de sakkunnigas förslag om upphävande av den i 104 § upptagna förutsättningen, att särskild svårighet skulle föreligga att genom avtal förvärva erforderlig mark för uppförande av samlingslokal. Då en samlingslokal för sin tillkomst i allmänhet icke vore beroende därav att en viss bestämd fastighet upplättes för densamma, syntes i första hand avtalsvägen böra anlitas. I huvudsaklig anslutning till denna ståndpunkt har *länsstyrelsen i Västerbottens län* framhållit, att de föreslagna

ändringarna närmast avsåge att bereda expropriationsrätt för tomter till allmänna samlingslokaler på ofri grund. Detta syfte torde kunna vinnas utan så genomgripande ändringar som de sakkunniga föreslagit. Av *länsstyrelsen i Gävleborgs län* har uttalats, att vid prövning av ansökningar om expropriationsrätt i förevarande fall hänsyn borde tagas till innebörden i redan ingångna avtal samt till estetiska och andra skäl, som kunde föreligga mot byggnads bibehållande i befintligt skick. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har uttalat tvekan, huruvida det vore lämpligt att utsträcka expropriationsrätten till område som jordägaren själv bebyggt.

Enligt uttalande av *riksförbundet landsbyggdets folk* vore det skäligt, att behövlig tomt för ett föreningshus skulle kunna förvärfvas genom expropriation i de fall att all jord inom lämpliga områden ägdes av aktiebolag, registrerad förening eller dylikt rättssubjekt som ej utan tvingande åtgärder ville avhända sig mark.

Lantmäteristyrelsen har framhållit, att styrelsen förutsatte att de principer som kommit till uttryck i 2 § andra stycket och 18 § femte och sjätte styckena ensittarlagen samt i de bestämmelser som tillfördes ensittarlagen under 1 a, 2, 6, 8 och 13 §§ i samband med lagens utsträckande till planlagda områden borde lända till efterrättelse vid meddelande av expropriationslov för här avsedda ändamål. Styrelsen torde med detta uttalande ha åsyftat i huvudsak, att hänsyn måste tagas till stadsplan, byggnadsplan och tomtindelning, där sådan finnes, ävensom till lämplig fastighetsbildning i övrigt.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har för sin del icke ansett, att behov av utvidgad expropriationsrätt framträtt i sådan omfattning, att det kunde motivera de föreslagna ändringarna.

I vissa yttranden föreslås jämkningar beträffande reglerna om de juridiska personer som skulle få förvärva expropriationsrätt. *Landsorganisationen i Sverige*, som funnit den föreslagna revisionen av bestämmelserna i lagen om expropriation synnerligen värdefull, har för sin del förordat att den begränsning i expropriationsrätten undanröjdes, som låge i kravet på att beträffande föreningar endast registrerad förening kunde beviljas sådan rätt. Landsorganisationen erinrar om att kravet på registrering ursprungligen tillkom för att reservera förenings expropriationsrätt till sådana samman slutningar, vilkas organisation gäve utsikt till samfällighetens varaktiga bestånd och beredde möjlighet till en viss kontroll på dess verksamhet. Erfarenheten gäve dock enligt landsorganisationens mening icke vid handen, att registrering såsom ekonomisk förening i och för sig skulle utgöra någon garanti för föreningens varaktiga bestånd. Att restriktionen upphävdes syntes landsorganisationen så mycket angelägnare som flertalet av de föreningar, för vilka den föreslagna utsträckningen av expropriationsrätten vore av praktiskt intresse, utgjordes av ideella föreningar. Den föreslagna möjligheten till expropriation av bebyggd tomt vore, därest begränsningen i fråga upprätthölls, av synnerligen ringa värde vid det förhållandet att det övervägande flertalet av de i enskild ägo befintliga samlingslokalerna på ofri grund tillhörde ideella föreningar. Det skäl för den nu gällande

restriktionen, som ansetts ligga i den genom registreringen beredda möjligheten till en viss kontroll å föreningens verksamhet, vore säkerligen utan praktisk betydelse. Bestämmelsen i 103 § lagen om expropriation syntes för övrigt erbjuda möjlighet för en tillfredsställande sådan kontroll. Det riktiga syntes landsorganisationen vara att frågan, huruvida expropriationsansökan med hänsyn till den sökande föreningens organisation och verksamhet borde vinna bifall, prövades efter omständigheterna, utan avseende vid karaktären av ekonomisk eller ideell förening. Vad anginge den i lagens förarbeten anvisade möjligheten för en ideell förening att med hänsyn till expropriationen bilda en byggnadsförening och få denna registrerad i enlighet med 102 § andra stycket lagen om expropriation, ville landsorganisationen fästa uppmärksamheten på att enligt vissa prejudicerande avgöranden folketshusföreningarnas ändamål icke ansetts vara av sådan beskaffenhet, som avsåges i lagen om ekonomiska föreningar. Genom inrättande av stiftelser med uppgift att förvärva och förvalta samlingslokaler skulle visserligen enligt förslaget även ideella föreningar indirekt kunna vinna expropriation. Även här uppställde sig emellertid frågan vad praktiskt syfte en sådan omgång skulle tjäna. Landsorganisationen förordade sålunda, att bland de i 102 § första stycket lagen om expropriation angivna privata rättssubjekten upptoges förening, oavsett om densamma vunnit registrering såsom ekonomisk förening eller icke, samt att i följd därav andra stycket av samma paragraf finge utgå. *Svenska missionsförbundet* har anmärkt, att förbundet icke vore en registrerad förening utan ett samfund av församlingar med stadgar, församlingsordning, gudstjänster och sakramentsförvaltning. Då det kunde tänkas fall, där även missionssällskap eller religiös församling bleve beroende av det stöd expropriationslagen gäve, hemställdes att rätt till expropriation medgäves jämväl missionssällskap samt religiösa församlingar och sammanslutningar.

Förbundet har även förordat ett förtydligande av 1 § 8 i förslaget i syfte att utmärka att jämväl byggnad för gudstjänst innefattades under bestämmelsen.

Den verkställda utredningen har visat, att behov föreligger av ökad möjlighet att erhålla rätt till expropriation av mark för samlingslokaler. Det har bland annat upplysts, att ett ej obetydligt antal lokaler äro uppförda på ofri grund. Säkerligen är det mången gång synnerligen angeläget för lokalens ägare att i sådant fall kunna trygga dess bestånd genom att förvärva äganderätten till marken.

De sakkunniga ha med hänsyn till sistnämnda fall till en början föreslagit en ändring av 1 § 8 i lagen för att utmärka att expropriation må äga rum även om lokalen i fråga redan finnes uppförd. Enligt den nuvarande lydelsen av nämnda punkt må expropriation äga rum allenast av mark »till uppförande» av samlingslokal. Nämnda ändring synes vara lämplig. I ett yttrande har därjämte hemställts om förtydligande av lagen för att angiva, att även lokaler enbart för gudstjänst inbegripas. En sådan jämkning torde

Departements-
chefen.

böra vidtagas, därvid med gudstjänst bör jämföras annan andaktsövning.

I 102 § första stycket stadgas nu, att expropriationsrätt för ändamål som i 1 § 8 sägs må tillerkännas kommun, municipalsamhälle, aktiebolag och registrerad förening. De sakkunniga ha i sitt förslag intagit bestämmelse, att jämväl stiftelse må komma i fråga. Denna utvidgning synes icke behöva väcka betänkligheter. I ett par yttranden har därjämte yrkats, att expropriationsmöjligheten måtte komma att gälla jämväl till förmån för andra sammanslutningar än aktiebolag och registrerad förening. De skäl som anförts till stöd för detta yrkande kunna icke fränkännas berättigande. Vål gives ideell förening redan nu en möjlighet att erhålla rätt till expropriation, nämligen om den efter förordnande av Konungen jämlikt 102 § andra stycket registreras enligt vad om ekonomisk förening stadgas. Detta tillvägagångssätt kan dock ofta vara praktiskt ogenomförbart. På grund härav torde kravet på att förening skall vara registrerad böra uteslutas. Härigenom beredes bland annat religiösa sammanslutningar möjlighet att erhålla expropriationsrätt. I stället för nämnda särskilda villkor för föreningar torde emellertid i lagen lämpligen böra införas en gemensam bestämmelse för aktiebolag, förening och stiftelse, varav framgår att expropriation må beviljas endast om bolaget, föreningen eller stiftelsen kan antagas komma att för framtiden fullfölja ändamålet med expropriationen på ett ur allmän synpunkt gagneligt sätt. Om en sådan bestämmelse meddelas, synes man kunna undvara det av de sakkunniga föreslagna villkoret, att rätt till expropriation må medgivas stiftelse allenast om den står under länsstyrelsens tillsyn. Frågan, huruvida stiftelsen står under erforderlig tillsyn, skall tydligen redan på grund av den av mig föreslagna mera omfattande föreskriften prövas av Konungen.

Uteslutes bestämmelsen i första stycket av 102 § om att endast förening som är registrerad må erhålla rätt till expropriation, bör jämväl uteslutas bestämmelsen i andra stycket om att Konungen äger förordna, att å ideell förening skall tillämpas vad om ekonomisk förening stadgas.

Enligt 104 § i nu gällande lag må expropriation för ändamål som i 1 § 8 sägs ej beviljas i fråga om annat än obebyggd mark belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare. Dessa inskränkande bestämmelser skulle helt utgå enligt de sakkunnigas förslag. Med anledning härav har i flera yttranden framhållits, att behovet av en utvidgning av expropriationsrätten på denna punkt gjort sig gällande allenast då sökanden redan innehar byggnad för ändamålet och denna är belägen på ofri grund. Det har i ett yttrande också framställts anmärkning mot att expropriation av mark skulle kunna äga rum, då markens ägare själv innehar byggnad därå.

Den omständigheten att rätt till expropriation inom vissa gränser må medgivas innebär helt naturligt icke, att Konungen skulle vara nödsakad att inom den angivna ramen utan åtskillnad bifalla ansökningar härom. Även

frånsett att Konungen enligt inledningsstadgandet i 1 § i lagen skall pröva att expropriationen är nödig, har Konungen rätt att avslå en ansökan om expropriation, därest bifall därtill i det särskilda fallet framstår såsom mindre lämpligt. Oaktat en prövning av denna art bör äga rum i varje ärende, torde det vara påkallat att i fråga om expropriation för samlingslokaler viss begränsning alltjämt stadgas i lagen, nämligen för det fall att ansökan om expropriation göres av aktiebolag, förening eller stiftelse. När ansökan göres av kommun eller municipalsamhälle, synes det vara tillfyllest med lagens allmänna villkor. För aktiebolag, förening och stiftelse torde däremot lämpligen kunna föreskrivas, att expropriation ej må äga rum, med mindre antingen inom orten särskild svårighet möter att genom avtal förvärva erforderlig mark eller ock sökanden redan för ändamålet innehar byggnad av större värde å annans mark och dess bibehållande därstädes finnes lämpligt med hänsyn till förhållandena på platsen. Ett stadgande av detta innehåll synes böra upptagas såsom första stycke i 103 §. Vad härefter angår frågan om expropriation av mark som ägaren bebyggt lärt något undantagsstadgande för sådant fall icke erfordras. Det är tydligt, att redan den större ersättning som i så fall skall utgå utgör ett avhållande moment. Att varje slags byggnad som tillhör markens ägare skulle få hindra expropriation synes för övrigt ej tillfredsställande. Det torde därför böra överlämnas åt Konungen att avgöra, huruvida expropriationsrätt i särskilda fall må kunna beviljas oaktat bebyggelse finnes.

Med anledning av vad lantmäteristyrelsen anfört vill jag framhålla, att Konungen givetvis bör tillse, att vid expropriation av mark inom stadspian eller byggnadsplan hänsyn tages till planbestämmelserna och tomtindelningen samt att i övrigt bör tagas hänsyn till lämplig fastighetsbildning.

Enligt 5 § tredje stycket i lagen har Konungen att, om särskilda bestämmelser prövas erforderliga för att trygga fastighetens användning för det avsedda ändamålet, meddela bestämmelser i detta hänseende. Efterlevnaden därav skall övervakas av länsstyrelsen. Det är angeläget att, när medgivande lämnas till expropriation av mark för samlingslokal, sådana bestämmelser som nu nämnts meddelas. I motiven till expropriationslagen förutsattes också att Konungen icke skall underlåta detta vid beviljande av expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål. Skulle den exproprierade fastigheten komma att i väsentlig omfattning användas för annat ändamål än det avsedda, kan visserligen marken redan enligt lagens bestämmelser i 68 § återlösas. Särskilda föreskrifter som enligt 5 § tredje stycket meddelas angående fastighetens användning medföra emellertid på flera sätt större trygghet för att fastigheten ej användes på obehörigt sätt. Enligt 105 § skall sålunda lösningsrätt som stadgas i 68 § inträda så snart fastighet, som exproprierats för samlingslokal, blivit använd i strid mot dylika föreskrifter. Beträffande värdet av lösningsrätten må anmärkas, att den som begagnar sig därav enligt 68—70 §§ icke är pliktig att lösa byggnad som ej ingick i expropriationen. Meddelandet av särskilda föreskrifter medför också den fördelen att för den exproprierande tydligt påpekas vad han har att iakttaga. Däri kan t. ex. med hänsyn till om-

ständigheterna i förekommande fall uttryckligen förbjudas, att fastigheten användes för offentlig dans eller andra nöjeställningar som störa omgivningen eller för affärsändamål eller i annat syfte, för vilket expropriation ej skulle ha medgivits. Slutligen är att märka, att föreskrifter som meddelats enligt 5 § tredje stycket bliva tillämpliga även efter utgången av den tid, tjuugu år från expropriationen, inom vilken lösningsrätt må göras gällande.

I 103 § föreskrives nu beträffande aktiebolag och förening, att expropriationsrätt för ändamål som i 1 § 8 avses ej må beviljas utan att i bolagsordningen eller föreningens stadgar intagits noggrann uppgift å ändamålet för bolaget eller föreningen, varjämte stadgas visst förbud att ändra bolagsordningen eller stadgarna och länsstyrelsen ålägges att övervaka efterlevnaden av meddelade bestämmelser. Dessa stadganden torde med viss redaktionell jämkning böra utvidgas att gälla jämväl stiftelser.

Under 104 § ha de sakkunniga i sitt förslag upptagit bestämmelser i syfte att hindra, att den, som innehar annans mark under nyttjanderätt och söker rätt till expropriation därav, skall nödgas avflytta innan expropriationsfrågan blivit slutligt avgjord. I denna del torde böra göras den jämkningen i förslaget, att stadgandena i fråga begränsas till det fall att sökanden äger byggnad på annans grund.

Beträffande själva expropriationsersättningens belopp i fall, då området förut innehaves under nyttjanderätt, ha de sakkunniga i paragrafen upptagit en bestämmelse, att vid uppskattning av områdets värde hänsyn icke må tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt. Mot denna bestämmelse synes ej något vara att erinra.

I 105 § ha de sakkunniga endast föreslagit en följdändring som torde böra iakttagas.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 januari 1943.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Stefan Stiernstedt.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

F ö r s l a g

till

Lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Härigenom förordnas, att 1 § 8 samt 102, 104 och 105 §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation ävensom underrubriken till 102—105 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

1 §.

8. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt;

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av mark till byggnader för överläggningar eller föredrag.

102 §.

Rätt till expropriation för ändamål, som i 1 § 8 sägs, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark expropriationen skall avse är belägen, aktiebolag, registrerad förening eller under Konungens befallningshavandes tillsyn stående stiftelse.

Sökes sådan — — — föreningens registrering.

104 §.

Sökes för ändamål, som i 1 § 8 sägs, rätt till expropriation beträffande mark, som sökanden med nyttjanderätt innehar för sådant ändamål, äger Konungen förordna, att sökanden icke må mot sitt bestridande förpliktas avflytta tidigare än å den fardag, som infaller näst efter det ansökningen blivit prövad. Bifalles ansökningen, äger sökanden, utan hinder av vad eljest skulle gälla, kvarsitta till den fardag, som infaller näst efter det expropriationsrätten upphört eller förverkats, eller till dess expropriationen blivit fullbordad.

Därest på grund av vad i första stycket stadgas sökanden sitter kvar utöver den dag, då nyttjanderätten upphör, njute jordägaren ersättning med belopp, som, i fall överenskommelse ej träffas, bestämmas av rätten; och skall, där expropriation ej kommer till stånd samt sökandens rätt att bortföra honom tillhörig byggnad eller annat, som han påkostat, enligt avtal eller bestämmelse i lag är begränsad till viss tid efter nyttjanderättens upphörande, tiden för bortförandet räknas från den dag, då marken skall avträdas.

Exproprieras det med ansöknings avsedda området, må vid uppskattning av dess värde hänsyn icke tagas till förbättring, vilken området vunnit genom arbete eller kostnad, som sökanden eller föregående innehavare, vars rätt övergått å denne, nedlagt å området utöver vad honom ålegat enligt vad vid upplåtelsen avtalats eller uppenbarligen varit förutsatt.

105 §.

Har fastighet, som exproprierats för det i 1 § 8 angivna ändamål, överlåtit å annan ägare eller använt i strid mot bestämmelse som avses i 5 § tredje stycket, eller har sådan av aktiebolag, förening eller stiftelse exproprierad fastighet i avsevärd mån använt för annat ändamål än i bolagsordningen, stadgarna eller de för stiftelsen gällande föreskrifterna angivits, skall, även om fall som avses i 68 § ej är för handen, lösningsrätt äga rum enligt vad i 68—70 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 11 mars 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 9 mars 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 6 mars 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet revisionssekreteraren Gösta Walin.

Förslaget föranledde allenast följande yttrande av *lagrådet*.

Förslaget innefattar bland annat upphävande av den i 104 § i nu gällande lag intagna bestämmelsen att expropriationsrätt för ändamål som i 1 § 8 sägs ej må beviljas i fråga om annat än obebyggd mark. Åtgärden står i samband med den ändring av 1 § 8, som föreslagits i syfte att undanröja tvekan huruvida expropriation kan äga rum jämväl i det fall att ägaren av en samlingslokal å ofri grund önskar förvärva äganderätt till marken. Tillika åsyftas att utmärka att icke varje byggnad — huru obetydlig den än är — som tillhör annan än sökanden, utgör hinder för expropriation. Redan av det i 1 § 8 angivna syftet med expropriationsförfarandet, förvärv av *mark* för samlingslokal, torde däremot framgå, att expropriationsrätt ej må beviljas, därest å området finnes sådan bebyggelse av mera avsevärd omfattning.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och ecklesiastikdepartementen samt t. f. chefen för socialdepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman lagrådets den 11 mars 1942 avgivna utlåtande över det den 6 mars 1942 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation*.

Föredraganden anför:

Lagrådet har — utan att framställa någon erinran mot förslaget — framhållit, att av det i 1 § 8 angivna syftet med expropriationsförfarandet, förvärv av *mark* för samlingslokaler, framginge, att expropriationsrätt ej finge beviljas, därest å området finnes bebyggelse av mera avsevärd omfattning som tillhörde annan än sökanden. Till denna tolkning kan jag ansluta mig.

Härefter hemställer föredraganden, att lagförslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.